

Lan và Long Vi

Sau 1975, gia đình tôi cũng giống như nhiều gia đình khác tan nát, thảm và buồn. Ba tôi phải đi học tập cải tạo 6 tháng vì đã làm việc cho ngành Thủy nông của chính quyền miền Nam.

Sau đó nhờ kiến thức trắc đạc và kinh nghiệm xây dựng đê đập, sở Thủy lợi cho ông thành lập tổ đo đạc dạng theo hợp đồng. Nhiệm vụ là đo đạc rồi quy hoạch các đường dẫn mương mang nước từ đầu nguồn về tưới cho các vườn hạt tiêu, để rồi sau đó mới tới lượt các bạn thanh niên xung phong mang cuộc hát bài: *Con kênh ta đào chưa có nước chảy qua...*

Khi không còn tiền để tiếp tục ở Sài Gòn, tôi từ giả học đường trở về quê nhà thắp tùng tổ đo đạc với ba tôi để kiếm sống. Đang là một nữ sinh lúc nào cũng được chiều chuộng, chơi thể thao thì có kẻ đưa người đón, nay theo ba tôi băng rừng, lội suối, lúc cầm thước đo, khi thì vác máy chạy đầu Đông, đầu Tây, rồi tới phiên chụm củ nấu cơm, luộc rau, hoặc ra suối rửa chén... Nói chung tôi là Ủy viên sai vặt.

Mãi cho đến bây giờ, từ khi trồng lan thì Cà Găng là một địa danh làm tôi nhớ lại nhiều kỷ niệm cũ. Hồi đó từ Hàm Tân theo đường đất đi Cà Găng mỗi tháng chỉ có 1 chuyến xe đò chạy bằng than. Nơi đây có lẽ 95% là dân tộc thiểu số người Ê Đê, thỉnh thoảng có vài người Kinh lên xuống để buôn bán thực phẩm. Chúng tôi đóng trại trong trụ sở của làng, thực ra chỉ là một cái chòi vách đất lợp mái tranh. Sát bên hông là trường học có duy nhất tám bảng xeo lên xeo xuống. Buổi trưa chúng tôi thường về đây mắc võng nghỉ trưa. Một hôm đang mơ màng thiu thiu ngủ tôi chợt giật bản mình vì ai đó đứng sát bên thành võng xì xào tiếng gì tôi không hiểu... Mở mắt ra là chạm phải 6,7, cái đầu nhỏ mặt đen thùi lù đang chăm chăm nhìn tôi. À thì ra lũ trẻ tò mò nhìn cái cô da trắng là lạ sao lại đến đây?

Từ đó cứ đến mỗi chiều chiều sau khi ăn uống xong tôi còn có thêm một công việc là dạy tụi nhỏ đọc tiếng Việt, cái âm lơ lớ dễ thương, bù lại thỉnh thoảng bọn nó mang đến cho tôi vài trái me chín, trái ổi rừng, ớt mọi, nắm lá giang... có khi một xâu ếch cho cả đoàn có bữa ăn ngon, riêng tôi thì tuyệt đối không dám đụng tới. Ba tôi bảo cái con này ngu ghê thịt ếch ngon mà không chịu ăn... Mặc cho mọi người chế nhạo tôi không ăn là không ăn.

Sống như thế mà tôi chịu đựng gần cả 8 tháng trời. Cũng chính nơi này tôi thấy có rất nhiều bụi lan lá đóng dày trên những cây sao, có lúc cũng thấy mấy chùm hoa tím, đỏ, vàng lấp ló. Bây giờ nghĩ lại mới biết có lẽ đó là mấy bụi lan rừng.

Một hôm chúng tôi đang ngồi ăn cơm dưới mấy tầng cây. Thằng bạn của tôi hí ha, hí hững ôm gà mèn canh ếch nấu với bầu non, nó hát:

Ai bảo đi đo là khổ - đi đo sướng lắm chứ (nhạo theo bài ca đồng dao chẵn trâu).

Vừa lúc trên cao có vật gì rớt xuống lộp độp... Hóa ra là lũ quạ từ ổ lan rông ị xuống cho vài bãi. Cả đám ôm gà men chạy tứ phía vừa ôm bụng cười đến no cả ruột. Vừa quê, vừa tức, đến chiều nó leo lên cây dùng lưỡi liềm gắn trên cây sào thọc cho ổ lan rông rớt bịch xuống đất. Sau này ba tôi mang nó về trồng trên hốc cây vú sữa ở trước nhà. Tôi không biết trồng để làm gì, chẳng đẹp tí nào, cái tai của lá vươn dài cả thước, nhiều đêm dưới ánh trăng, gió đong đưa, đong đưa làm tôi sợ ma thấy mồ... Bây giờ ngồi nhớ lại mới thấy ta ngu thì thôi đó.

Suốt thời gian theo ba tôi đi đo đạc tôi đã từng gặp nhiều loại lan lá quanh vùng núi Tà Cú, Tà Bao, dọc giòng sông La Ngà, sông Dinh, sông Pha... nơi từ thượng nguồn dẫn nước về cho đập Man Giang, đập Chà Vầu tưới tiêu cho vùng Bắc Bình, Bình Thuận... Đó là chuyện của mấy chục năm về trước.

Năm 2009 tại California, đưa em bà con của tôi mua 1 cái nhà vùng Balwin Park. Người chủ cũ đã để lại cái vườn rậm rạp có ít nhất 20 cây lan Ổ Rông có đến vài chục năm tuổi. Nghe tin người em mượn người phá bỏ bớt tôi cùng người bạn xách chiếc Van từ San Diego chạy lên khiêng về 4 bụi to, ị ạch lôi về.

Lúc này tôi đã biết nó tên Staghorn fern hay elkhorn fern là loại dương xỉ mầm tự sinh, tự diệt, tôi tạm dịch Stag là tòn teng, horn là sừng gạc nai. Ở Việt Nam còn gọi là Long vi, Ổ Rông, Gạc nai hay là lan lá vì nó không có hoa.

Tôi mang mấy cây này về, mày mò cả tháng trời dùng từ kèm cắt loại lớn, loại nhỏ, cưa, đục và cả búa mới lấy ra được mấy cục rễ khô quăng vô thành đồng, còn lấy lại phần cây non tôi đem xếp trồng lại trên miếng gỗ cho sạch sẽ, gọn đẹp. Trồng chẳng qua là trồng để chơi thể thôi.

Cho đến hôm anh Hoàng anh Thành ghé nhà thăm, nhìn đồng Staghorn khô anh em tôi nói chuyện về cách nên sử dụng nó để thay thế cho moss. Tôi đã quan sát kỹ mới thấy rằng dù bỏ một cục Staghorn ngoài nắng nhiều ngày, dưới hàng lớp lá khô vẫn còn có độ ẩm.

Thấy có lý quá, mấy anh em chúng tôi tiến hành đổi phương cách trồng ưu tiên cho những cây của VN khó trồng. Vừa thử nghiệm, vừa nhín để dành cho một số cây tôi sử dụng như sau:

- 50% lá Long vi khô để lót chung quanh rễ + 50% vỏ thông lớn cho các loại lan có rễ lớn như: Vanda, Aerides, Rhynchostylis...
- 50% lá Long vi khô + 50% bark loại nhỏ + 1 ít moss + 1 ít perlite cho các loại có rễ nhỏ...

Đã hơn một năm qua vừa trồng cho vui, vừa thử nghiệm, những rễ mới no tròn, trắng, xanh gần như cứ đánh hơi thấy Long vi khô là kiếm đường tấp vào, bám chặt như thời tôi đang yêu... Còn những cây lan khác, chỉ cần rắc một chút bột long vi khô vào là nhánh non mọc ra tua tua và hoa nở tung bùng.

Vườn của cô Hồng SD vừa sử dụng Long vi vừa tưới bằng nước mưa, cây của cô cao to gần gấp đôi cây của tôi vì tôi chỉ trồng bằng bark. Nếu có dịp trở lại thăm vườn của cô Hồng hôm nay có lẽ chị Hoàng Mai, hội trưởng hội HLVN sẽ phải giật mình đó thôi.

Những câu chuyện về yêu lan, trồng lan còn khá dài cũng như chuyện... có người mua lan đem về trồng trong vườn rợp trời đến ngộp thở. Chuyện... có người sử dụng phân gà tưới lan - 2 tháng sau lá vàng quách. Chuyện... yêu lan chùi lá lan bóng lưỡng - bóng đèn nổi: có con ruồi vô phúc đậu trên lá lan trượt chân té xuống đất chết ngắc. Chuyện... có người mua thuốc diệt sâu bọ - diệt tàn sát cho đến nổi mang tội sát sinh không được lên thiên đàng.

Còn riêng tôi, cái tội trồng lan không có bao nhiêu mà “Nổ” rợp trời hồi hôm đáng lẽ đi xuống địa ngục - Nhưng địa ngục lại không có tên tôi...he...he...he...

Trinh Nguyễn
San Diego